

گزارش
ایران، به‌عنوان یکی از قدیمی ترین کشورهای تولیدکننده ابریشم جهان، محصولات زیادی از این نخ گران قیمت و فاخر تولید می‌کند. در دنیای باستان، ابریشم ایران شهرت جهانی داشت.

گرچه امروز هم این هنرها در ایران زنده است اما به نظر می‌رسد برای دمیدن جان تازه به آن‌ها باید رویکردهای کلان مدیریتی، تغییریی عمده داشته باشند.

مثلاً مهم است که صنعت نوغان داری، به‌عنوان تولیدکننده ماده اولیه کار ابریشم‌باflan ایران حمایت شود و گسترش یابد. ارزش افزوده در این صنعت، نه در برداشت پيله ابریشم نهفته است و نه حتی در رسیدن نخ ابریشم. زمانی سود واقعی به دست می‌آید که رویکرد خام‌فروشی، تبدیل به رویکرد حمایت از تولید محصولات فرهنگی و هنری شود. یعنی فرش، لباس و....

بايگ: آنجا که پيله نخ می شود

بخش بايگ در تربت حیدریه، به‌عنوان قطب اصلی تولید ابریشم ایران شناخته شده است. بیش از ۷۰ درصد پيله تولیدی کشور نیز در کارگاه‌های ابریشم‌کشی این شهر و عمدتاً در روستای بسک تربت حیدریه به نخ تبدیل می‌شود. خراسان رضوی به‌طور کلی پایتخت ابریشم‌کشی ایران است و ۸۵ درصد پيله‌های کشور که عمدتاً از سه استان سرسبز شمالی ایران می‌آیند در این استان به نخ ابریشم تبدیل می‌شوند.

در روستای تاریخی بسک، حدود ۱۰۰ چرخ ابریشم‌کشی مشغول کار هستند و گفته می‌شود ۹۵ درصد مردم آن شغلشان به ابریشم گره خورده است. همین ابریشم است که در دستان هنرمندان ایرانی به انواع و اقسام منسوجات ظریف تبدیل می‌شود.

فرش و تنها فرش

بیش از ۹۵ درصد ابریشم تولیدی کشور در حوزه فرش دستیافت استفاده می‌شود. فرش ابریشم، یکی از نفیس ترین محصولات صادراتی ایران است که در همه جهان شناخته شده است و طالب دارد. مهم‌ترین تمایز فرش ابریشم این است که می‌توان آن را پر گره بافت و همین ویژگی باعث می‌شود، نقش‌های پیچیده با آن بافته شود. فرش ابریشمی همیشه شفاف و پربور است. همچنین

گزارش
نوغان داری به‌عنوان یکی از قدیمی ترین مشاغل خانوادگی ایران، سال‌ها بود که رو به افول می‌رفت. گاهی از مرگ خاموش این صنعت صحبت می‌شد و گاهی از ارزش اقتصادی و فرهنگی آن برای کشور کهن ایران. حال به نظر می‌رسد بارقه‌هایی از امید برای احیای این صنعت سنتی در ایران مشاهده می‌شود.

توزیع جعبه تخم نوغان پاییزه در مازندران از ۱۳۰ جعبه در سال ۱۴۰۱ با افت بیش از ۵۰درصدی به ۶۰ جعبه در سال ۱۴۰۲ رسید و این روند کاهشی اسمال نیز به شکل محسوسی مشاهده می‌شود. به گفته رئیس اداره توسعه نوغان‌داری مازندران، امسال فقط ۱۲ جعبه تخم نوغان پاییزه در مازندران توزیع شده است.

با وجود آنکه مرکز اصلی نوغان‌داری مازندران شهر بابل است، امسال پاییز حتی یک نفر متقاضی دریافت تخم نوغان در این شهر نبود. فقط ۱۰ جعبه در سوادکوه و دو جعبه در نور بین مردم توزیع شد. در واقع، باید بگوییم تخم نوغان برای توزیع زیاد است و تعداد زیادی از آن‌ها توسط دولت تهیه می‌شود ولی در این سال‌ها متقاضی ندارد. توزیع تخم نوغان در بهار بیشتر است اما باید توجه داشته باشیم که آن هم کاهشی است. مسئولان استانی، مهم‌ترین دلیل این کاهش تقاضا را تغییر کاربری توستان‌های استان به مجتمع‌های گردشگری و تفریحی می‌دانند. این یعنی غذایی برای کرم‌های ابریشم موجود نیست.

اما این بی‌ رغبتی ظاهر آ دلیل فرهنگی هم دارد. نوغان داران قدیمی استان دیگر پیر شده‌اند. بچه‌هایشان هم به دنبال شغل‌هایی با دردسر و فعالیت بدنی کمتر هستند که درآمد بیشتری داشته باشند. این است که شغل والدین خود را ادامه نمی‌دهند و این پیشه قدیمی در مازندران دیگر دارد به فراموشی سپرده می‌شود. پاییز امسال، مدیر جهاد کشاورزی شهرستان سوادکوه شمالی گفت: «پنج هکتار از اراضی کشاورزی روستای منگل این شهرستان برای ایجاد باغ توت، به‌منظور احیا و گسترش صنعت نوغان‌داری واگذار شده و به‌زودی زیر کشت خواهد رفت.»

همه این‌ها در حالی است که در صورت حمایت از تولید داخل

حکایت تولید گران‌ترین نخ جهان در ایران

ابریشم همیشه ابریشم است

این نوع فرش بسیار پردوام است و همچون یک یادگاری ماندگار بر دیوار موزه‌ها و یا اتاق‌های پذیرایی چشم‌نوازی می‌کند. به همین دلیل است که فرش ابریشم به‌عنوان یکی از مهم‌ترین کالا‌های صادراتی ایران، هم سودآور است و هم وجهه بین‌المللی هنر و فرهنگ ایرانی را به خوبی حفظ می‌کند. برای همین بسیاری از تاجران ایرانی، روی صادرات این کالا سرمایه‌گذاری می‌کنند و بدون دخالت مستقیم دولت می‌توانند به گردش مالی این هنر کمک کنند. دولت تنها باید نقش تسهیل‌کننده را برای این سرمایه‌گذاران ایفا کند. رونق صنعت فرش ابریشم، موجب ایجاد اشتغال مضاعف در چرخه ابریشم از تولید تخم نوغان تا عرضه جهانی محصولات ابریشمی است.

البته برخی کارشناسان از کاهش تعرفه واردات نخ ابریشم به‌عنوان یکی از عوامل رونق این هنر نام می‌برند. کاهش تعرفه‌ای که زیاد خوشایند تولیدکنندگان ابریشم داخلی نیست و حتی در سال‌های گذشته برخی از آن‌ها را به ورشکستگی کشانده است. به نظر می‌رسد راه حل اساسی این مشکل، گرفتن دست همه دست‌اندرکاران ابریشم در کشور است. افزایش تولید مواد اولیه، ایجاد اشتغال مولد می‌کند.

زاوین؛ ابریشم‌بافی و لباس‌هایی فاخر برای تن مردم
زاوین از توابع کلات خراسان رضوی، منطقه‌ای شگفت‌آور از نظر هنری است. در این روستا فقط تخم‌های نوغان وارد می‌شود. گاهی هم رنگ. تمام مراحل تولید نخ تا دوختن

نوغان‌داری؛ صنعت کهن و کم‌فروغ ایرانی

و تولیدکنندگان محلی، این ظرفیت وجود دارد که تمام نیاز کشور به پيله ابریشم در داخل تولید شود.

گیلان: خانواده‌ای بزرگ

به گفته مسئولان گیلانی، در این استان ۱۰ هزار خانواده به شغل نوغان‌داری مشغول هستند. امسال از تخم نوغان‌های توزیع شده در استان، ۹۰ درصد پيله ابریشم و ۴۶۰ تن پيله برداشت شد. تاجران نیز همه را به‌صورت نقدی خریداری کردند. طبق پیش‌بینی‌های انجام شده، امسال در مجموع از نوغان بهاره و پاییزه، ۲۰ تن بیشتر از سال قبل پيله تر برداشت خواهد شد. یک‌سوم پيله تر کشور در استان گیلان و در شهرهایی مثل لاهیجان، فومن، لنگرود و شفت تولید می‌شود.

اوج و شکوفایی پرورش کرم ابریشم و تولید پيله در کشور به سال ۱۳۷۹ هجری شمسی با پرورش ۲۰۰ هزار جعبه تخم نوغان و تولید بیش از ۵۰۰۰ تن پيله ابریشم برمی‌گردد. پس از آن بود که این صنعت در کشور و به‌خصوص در گیلان رو به افول گذاشت. تولید این محصول در فاصله ۱۱ سال از ۵۰۰۰ تن پيله تر ابریشم در سال ۱۳۷۹ هجری شمسی با حدود ۹۰ درصد کاهش به حدود ۶۰۰ تن در سال ۱۳۹۰ هجری شمسی

اقتصاد

atiyeno.ir

نکته

داستان پرنیان ایرانی

از زمانی که چینی‌ها ابریشم را کشف کردند تا امروز که دیگر اثری از شهرت دیبا و پرنیان و پرند ایرانی نیست، تاریخ مسیری پنج هزارساله را طی کرده است. هم در زمان و هم در مکان. جاده ابریشم، مهم‌ترین مسیر تجاری و فرهنگی آسیا به اروپا، حول محور این کالای کمیاب و ارزشمند شکل گرفته و از ۲۶ کشور گذشته است که طبیعتاً مبدأ آن‌ها چین است.

ابریشم طبیعی، همان پيله‌ای است که کرم ابریشم دور خود می‌تنند و می‌گویند روزی در روزگار باستان از دست شاهزاده خانمی به داخل فنجان چای افتاده است تا او کشف کند که مثل یک نخ از هم جدا می‌شود و می‌توان آن را بافت و پارچه کرد.

اما در ایران پرورش کرم ابریشم و تهیه نخ با همان نوغان‌داری، در طی قرن‌ها شغلی خانوادگی بوده است. البته هنوز هم این شغل، در بیشتر مناطق یک کسب‌و کار خانگی به شمار می‌رود. در دوران ناصرالدین شاه قاجار، نخستین کارخانه ابریشم‌کشی ایران در رشت تأسیس شد که عمری طولانی نداشت. اولین کارخانه بزرگ و ملی ابریشم‌کشی ایران در سال ۱۳۱۶ در چالوس افتتاح شد و تا ۱۳۳۷ منسوجات بسیاری تولید کرد تا اینکه تعطیل شد. ساختمان کارخانه حریربافی چالوس در سال ۱۳۹۶، درست سه ماه بعد از اینکه به‌عنوان یک بنای تاریخی ثبت ملی شد، شبانه تخریب شد و از دست رفت.

سرگذشت تلخ قدیمی‌ترین کارخانه ابریشم‌کشی ایران، بی‌شباهت به سرنوشت این صنعت و هنر فاخر در کشورمان نیست. در سال‌های گذشته رسانه‌ها نگرانی‌های زیادی درباره از دست رفتن محصولات فرهنگی و میراث ملی ما از زعفران و پسته تا فرش مطرح کرده‌اند. ابریشم را هم شاید به‌نوعی بتوان به این فهرست افزود. ابریشمی که در ایران و در نتیجه مراودات فرهنگی ایرانیان باستان با شرق آسیا وارد کشورمان شد و در اینجا بومی شد. پارچه‌های ابریشمی چنان در ذهن و خاطره جمعی ایران ریشه دواندند که سر از شعرها و افسانه‌ها درآوردند و به‌عنوان گران‌بهارترین هدایا به صندوق پادشاهان و اشراف وارد شدند.

گرچه نوغان‌داری به روایت اسناد تاریخی در ایران به دوره هخامنشیان برمی‌گردد اما اوج تولید آن در دوره صفویه بود. سپس، ابریشم‌کشی در ایران کمتر و کمتر شد. اگر بخواهیم نگاهی معاصر به این موضوع داشته باشیم، مثلاً می‌توانیم آمار تولید تخم نوغان در دهه ۷۰ را با دهه ۹۰ مقایسه کنیم؛ رسیدن از ۲۰۰ هزار جعبه به ۲۰ هزار جعبه! البته بخشی از این ماجرا مربوط به

اصلاح نژاد کرم‌های ابریشم و افزایش بهره‌وری تخم‌هاست. حقیقت این است که صنعت نوغان‌داری در ایران وضعیت خوشی ندارد. این در حالی است که طبق آمار سال ۱۳۹۵، بیش از ۱۸ هزار خانوار کشور، شغلشان نوغان‌داری بود. یکی از بزرگ‌ترین مشکلات نوغان‌داران ایران همواره عدم هماهنگی قیمت تمام‌شده با زحمت زیادی است که این شغل دارد. کسب‌و کارهای وابسته به این صنعت، به‌خصوص کسب‌و کارهای خانوادگی، درنهایت درمی‌یابند که پولی که بابت فروش محصول می‌گیرند، مساوی است با هزینه‌ای که برای آن کردند. این موضوع همیشه محل بحث فعالان این حوزه بوده است.

علاوه بر آن، نوغان‌داری یک شغل بسیار پریسک است. یک آفت کافی بود که صنعت پردرآمد ابریشم در دوران صفویه، ناگهان رو به زوال بگذارد. چون اگر حتی یکی از تخم‌ها آلوده باشد، این آلودگی به دیگر تخم‌ها سرایت می‌کند. به همین دلیل، باید یک ساز و کار حمایتی قوی برای قوت قلب دادن به شاغلان این حوزه وجود داشته باشد تا مطمئن باشند اگر ناخواسته خسارتی ببینند، دولت زیر بال و پر آن‌ها را می‌گیرد. نام اخیر با کاهش تعرفه‌های واردات، ورود بخش خصوصی و بی‌انگیزگی نوغان‌داران، زمین‌های مرغوب توت در اطراف فومن و رشت و لاهیجان تغییر کاربری داده‌اند و تبدیل به زمین‌هایی شده‌اند که در آن هر چیزی پیدا می‌شود جز برگ توت. به این ترتیب رشته ابریشم در ایران سر دراز دارد.

جایزه ظریف‌ترین و زیباترین دست‌بافته جهان شد و جایزه یونسکو را از آن یک زن ایرانی به نام خانم صغری کبیری از اهالی روستای زاوین کرد.

ابریشم‌دوزان در سراسر ایران مشغول کارند

ابریشم‌دوزی یکی دیگر از هنرهای وابسته به صنعت ابریشم در کشور است. این هنر که در شهرهای مختلف ایران، با سبک‌های مختلف اجرا می‌شود، در واقع نوعی گلدوزی روی پارچه است که با نخ‌های رنگی ابریشمی انجام می‌شود. انواع مختلفی از دوخت، پارچه و محصول کاربردی تولید می‌شود که گرچه امروز کهرنق است ولی همچنان هواخواهان خود را دارد. قطب ابریشم‌دوزی غرب ایران، ممقان در آذربایجان است که به هنر ابریشم‌دوزی منحصر به فرد آن، ممقان‌دوزی می‌گویند. طرح‌های خاص ممقان‌دوزی برگرفته از هنر و فرهنگ مردم آذربایجان است. امروز هنر ابریشم‌دوزی را می‌توان روی لباس‌های روزمره مثل کفش و شال و مانتو هم دید.

در گذشته، در شهرهایی مثل شوشتر، شیراز، فسا و اصفهان پارچه‌های ابریشمی با تارهای طلا و نقره نیز بافته می‌شد و قیمت پارچه‌های زربفت، چند برابر بود. این هنر در سایر نقاط کشور هم رونق داشت که امروز کمرنگ‌تر شده است. علاوه بر تمام محصولاتی که با ابریشم تولید می‌شود و همگی علاوه بر محصولات اقتصادی، جزو محصولات فرهنگی ایران نیز هستند، صنایع وابسته به این چرخه ظریف و پرسود نیز بخشی از میراث معنوی و ملموس کشور ما محسوب می‌شوند. ابزارهای ابریشم‌کشی، نخ‌ریسی، پارچه‌بافی و حتی کارگاه‌های خانگی نوغان‌داری جزو محصولاتی هستند که در صورت حمایت و جدی گرفته شدن، می‌توانند توجه جهانی را به هنر ایران جلب کنند. اما این تمام ماجرا نیست؛ اصل ماجرا در دل فرهنگ و مردم نهفته است. آیین‌های مربوط به نوغان‌داری، از میهمانی‌های کج‌چینی در گیلان تا مراسم عروسی در خراسان با لباس‌های ابریشمی و نوشته‌های تاریخی مربوط به تجارت ابریشم در مسیر جاده ابریشم، همگی نشان ظرفیت‌های بزرگ برای ایجاد اشتغال و حمایت از صنعتگران و شاغلان در حوزه ابریشم است که با وجود امکانات تبلیغی و رسانه‌ای در جهان امروز نباید از گسترش آن‌ها غافل ماند. درست است که ابریشم مصنوعی امروز به سادگی در کارخانه‌های بزرگ جهان تولید و مصرف می‌شود اما این بهانه خوبی نیست تا هنر و فرهنگ سنتی کشور خودمان را در سایه محصولات جایگزین به فراموشی سپاریم. ابریشم همیشه ابریشم است.

حذف دلالت و واسطه‌ها، به حمایت از خانواده‌های نوغان‌دار استان پرداخته است. ۹۰ درصد پيله تر استان گلستان، برای فرآوری به استان خراسان رضوی ارسال می‌شود. همچنین، تأمین یکی از مهم‌ترین نیازهای نوغان‌داری که وجود درخت توت است، می‌تواند بر سرنوشت این صنعت در استان تأثیر مستقیم بگذارد. بنابراین باید اقدامات حمایتی مثل توزیع رایگان نهال توت و امکان استفاده نوغان‌داران از توستان‌های دولتی به‌صورت رایگان برای آن‌ها فراهم شود تا انگیزه افزایش تولید داشته باشند.

خراسان بزرگ: دروازه ابریشم

حدود ۸۰ درصد ابریشم کشور در تربت حیدریه تولید می‌شود و این شهر گاهی پایتخت ابریشم ایران نامیده می‌شود. فروردین امسال بود که تأسیسات و کارگاه‌های سنتی نوغان‌داری این شهر، به‌عنوان میراث فرهنگی ثبت ملی شد. در استان خراسان رضوی، ۴۶۰۰ نوغان‌دار مشغول به کار هستند. نوغان‌داری نیاز به سرمایه زیادی ندارد و هر دو جعبه نوغان، برای یک نفر ایجاد اشتغال می‌کند. با افزایش روزافزون مهاجرت روستایی در سال‌های گذشته به نظر می‌رسد از طریق ایجاد اشتغال برای روستاییان به‌خصوص زنان روستایی، انگیزه آن‌ها برای مهاجرت از روستا کمتر شده و به خودکفایی می‌رسند. به همین دلیل در سال‌های اخیر در استان خراسان رضوی همت تازه‌ای برای حمایت از فعالان این حوزه شکل گرفته است که گرچه هنوز نتایج بارزی در بازار ندارد اما موضوع مهم این است که این حمایت‌ها باید اصولی و ادامه‌دار باشد تا بتوان به‌اثربخشی آن امید بست. تغییر مدیریت‌ها نباید بر دافقه بازار نوغان و ابریشم تأثیر قابل مشاهده‌ای بگذارد. خاطره جمع کردن توت‌های نوبرانه در بهار، یکی از خاطرات مشترک مردم خراسان است. این دیار از نظر تأمین غذا برای کرم‌های کوچک ابریشم هیچ محدودیتی ندارد. البته آن نوع درخت توت که مناسب نوغان‌داری است، همان درخت‌های سایه‌گستر ن است که در آن‌ها خبری از میوه‌های شیرین توت نیست. امسال میزان توزیع تخم نوغان در استان خراسان نسبت به سال قبل افزایشی نداشته است. این موضوع مستقیماً به میزان تقاضای این کالا در روستاها مربوط است. به نظر می‌رسد برای رونق نوغان‌داری در قطب ابریشم ایران، همت عالی‌تری نیاز است.